

Motion till riksdagen 2005/06:K455

av **Helena Höij m.fl. (kd)**

Demokrati

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	1
Förslag till riksdagsbeslut	2
Kristdemokratisk demokratisyn	2
Skillnad på lag och moral.....	3
Skolans roll	3
Yttrandefrihetens roll	3
Subsidiaritetsprincipen som utgångspunkt.....	4
Maktindelning	5
Samhällets uppbyggnad	6
Kommunalt självstyre	6
Regionalt självstyre.....	6
Valsystemet.....	7
4-procentsspärren	7
Proportionalitet i valen till kommunfullmäktige	8
Rösträttsålder	8
Personval.....	9
Dubbelvalsavveckling	9
Folkomröstningsinstitutet.....	10
Politiskt engagemang	11
Utveckla den demokratiska professionalismen	12
Orimliga konsekvenser av formellt regelverk	13

Fel! Okänt namn på

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rösträtt fr.o.m. det kalenderår man fyller 18 år.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en utredning bör få i uppdrag att föreslå en generell rätt att inneha offentliga politiska uppdrag.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att de nya opinionsbildande myndigheternas roll noggrant bör analyseras och utredas.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att minimera riskerna för att enskilda skall drabbas av orimliga konsekvenser av formella regelverk.

Kristdemokratisk demokratisyn

Kristdemokratin bygger på idén om alla människors lika värde och att deras värdighet inte får kränkas. Den moderna demokratin är den bästa styrelseformen eftersom den utgår från denna värdegrund. Denna värdegrund bör även präglade beteendet medborgare emellan. Den innebär att medborgarna måste visa tolerans gentemot varandra och respekt för de människor man inte är överens med.

Värdegrunden ger skäl för empati och solidaritet, för ett engagemang och ansvar som sträcker sig utöver egenintresse, familjeband, kön, etnicitet, religion och så vidare. På denna värdegrund byggs den mellanmänniska tillit, som i sin tur är en förutsättning för att konflikter skall kunna lösas på fredlig väg. Om inte denna värdegrund ständigt poängteras, prövas och vårdas riskerar den att undergrävas och förtvina. Därmed bereds plats för maktmissbruk, elitism och i förlängningen någon form av diktatur.

Demokratin är nödvändig, men demokrati som beslutsmetod garanterar i sig inte att människovärdet och mänskliga fri- och rättigheter respekteras. Med demokrati som statsform och politisk metod följer yttrandefrihet och alla medborgares lika inflytande, men med majoritetsbeslut kan också en minoritet förtryckas och fri- och rättigheter förtrampas.

Därför behöver alla samhällen en gemensam värdegrund. En demokratisk stat är beroende av att det finns ett värdevitalt samhälle med levande och medvetandegjorda moraluppfattningar hos enskilda och grupper, samt att de moraluppfattningar som där finns ger grund och stöd för demokratin. Kristdemokraterna anser att de värden, rättigheter och skyldigheter som inspirerats och förts vidare av den kristna traditionen är helt nödvändiga som grund för demokratin.

Det ideal som Kristdemokraterna framhåller är en demokrati där varje medborgare ges möjligheter till deltagande, inflytande och delaktighet, inte bara vid valtillfället utan kontinuerligt. För det krävs att arbetsformerna inom det representativa politiska systemet, den offentliga förvaltningen och partier-

Fel! Okänt namn på

na utvecklas så att det aktiva deltagandet uppmuntras och att verkligt inflytande kan uppnås. För att vilja delta måste deltagandet ha betydelse. En fungerande demokrati förutsätter jämställdhet mellan kvinnor och män.

Det är också av största vikt att uppmuntra och förstärka medborgarnas egna demokratiska ansvarstagande för det gemensamma samhällets utveckling.

Ett vitalt civilt samhälle är av största vikt för en levande demokrati och ett mänskligt samhälle. Därför måste stat och kommun främja det engagemang som finns i olika medborgarsammanslutningar: i föreningar och folkrörelser, i kyrkor och samfund, i lokala utvecklingsgrupper och i nya sociala rörelser. Den tilltagande pluralismen i det svenska samhället bör medföra att stat och kommun ger olika grupper möjlighet till autonomi, genom självförvaltning av verksamheter som är centrala för dem. Det offentliga måste bejaka den flora av fria och från staten oberoende medborgarsammanslutningar som finns i samhället.

Det är också viktigt att politiken inser sina begränsningar och koncentrerar sitt arbete på områden där dess värden och styrsystem är överlägsna marknadens, civilsamhällets och familjens. Det innebär bl. a. att säkerställa de långsiktiga spelreglerna för andra aktörer.

Skillnad på lag och moral

En förutsättning för ett fungerande demokratiskt samhälle är att demokratiskt fattade beslut följs och att lagen efterlevs. Lag och god moral behöver emellertid inte i alla lägen vara samma sak. En lag kan vara demokratiskt stiftad, men ändå inte stämma med de grundläggande moraliska värden, rättigheter och skyldigheter samma demokrati vilar på. Civil olydnad kan därför vara moraliskt försvarbar om människovärdet eller grundläggande fri- och rättigheter hotas eller kränks. En sådan handling måste dock alltid av respekt för den demokratiska ordningen vara utan våld och skadegörelse och ske i syfte att skapa dialog. Den civilt olydige måste alltid vara beredd att ta sitt straff.

Skolans roll

Skolan har ett stort ansvar för att förbereda de uppväxande medborgarna för ett deltagande i demokratin. För det krävs att elevernas kunskaper om demokratin utvecklas. Skolan måste vara en demokratisk miljö som tillåter olika åsikter och visar hur oenighet kan hanteras på ett konstruktivt sätt.

Yttrandefrihetens roll

Informationsutbyte och dialog är demokratin livsluft. Den fria åsiktsbildningen, ett starkt skydd för yttrande- och meddelarfriheten samt för anonymi-

Fel! Okänt namn på

tetsskyddet, liksom för mötes- och föreningsfriheten, är av stor vikt för en levande demokrati.

Den politiska kommunikationen och åsiktsbildningen kan ske på olika sätt – t.ex. inom ramen för personliga samtal och genom organisationer och föreningsliv. Det är dock genom massmedierna som skilda åsikter och opinioner kan nå ut till den stora allmänheten. Massmedierna har en sådan genomslagskraft och mångsidighet att de är av central betydelse för demokratin i Sverige.

Grundlagsskyddet av yttrandefriheten och den därmed sammanhängande tryckfriheten innebär att det allmänna inte får ingripa mot yttrandefriheten, annat än i de fall och den ordning som föreskrivs i grundlagen. Statsmakterna har ett ansvar för att yttrandefriheten i praktiken kan utnyttjas och för att det kan bedrivas en vital opinionsbildning. Detta utvecklar vi i en motion om mediepolitik och medielagstiftning.

Också offentlighetsprincipen, dvs. tillgången till allmänna handlingar, är central för en öppen och vital demokrati, och sekretessmöjligheten skall nyttjas restriktivt.

Subsidiaritetsprincipen som utgångspunkt

Samhällets olika beståndsdelar arbetar alla mot att uppnå ett gemensamt gott för sina medlemmar. Det är uppenbart att det kan leda till kollisioner, där olika gemenskaper strävar mot samma mål men med olika metoder. Det behövs därför någon form av auktoritativ koordination, också för att kunna ge de olika gemenskaperna rätt stöd när så behövs.

Lika viktigt som att stötta de olika gemenskapernas strävan att skapa goda förutsättningar för sina medlemmar, lika viktigt är det att säkerställa att helhetsperspektivet inte går förlorat. Det är uppenbart att de olika delarna som regel inte kan ta ansvar för helheten.

Det civila samhället måste därför beakta och respektera det gemensamma bästa när de fullföljer sina respektive ändamål. För den politiska gemenskapen, "staten", är det det gemensamma bästa som utgör det specifika målet. Något annat mål för staten och den politiska maktutövningen kan inte finnas.

Den politiska gemenskapen och auktoriteten är till för det civila samhällets medlemmar och gemenskaper – inte tvärtom. Rollen gentemot det civila samhället är att skipa rättvisa, att reglera, koordinera och stödja. För att klara av detta måste staten följa subsidiaritetsprincipen.

Genom medlemskapet i Europeiska unionen har Sverige införlivat subsidiaritetsprincipen på den övernationella nivån. Det kan förefalla något märkligt och inkonsekvent att inte också applicera den på den nationella nivån.

Subsidiaritetsprincipen innebär att det som en liten gemenskap själv klarar av att hantera skall den också själv ansvara för och besluta om. De större gemenskaperna skall stödja de små gemenskaperna att bevara denna kompetens. De uppgifter som de mindre gemenskaperna inte på ett ändamålsenligt sätt klarar av skall de större gemenskaperna ta ansvar för.

Fel! Okänt namn på

Rätt makt på rätt plats, det är den subsidiaritetsprincipens innebörd. Principen är ett arbetsverktyg som hjälper oss att analysera var makten skall ligga. Subsidiaritetsprincipen är således ingen renodlad decentraliseringsprincip, utan både en när- och fjärrprincip. Det beror på vilken uppgift som skall utföras. I synen på maktfördelning mellan enskilda, familjer, grupper, kommuner, regionala nivåer, statliga och överstatliga nivåer har principen fundamental betydelse.

Denna princip innebär också att bevisbördan vilar på dem som vill beröva en lägre nivå dess funktion och därmed dess frihet och ansvar. De måste bevisa att den lägre nivån är ur stånd att fullgöra sin uppgift på ett tillfredsställande sätt och att den högre nivån kan göra det mycket bättre.

En aspekt av subsidiaritetsprincipens logik som ibland glöms bort är att större gemenskaper/högre nivåer har en subsidiär roll visavi enskilda och mindre gemenskaper i dessas relation till mellanliggande nivåer, i händelse av begångna orätter.

Staten har, med denna princip som grund, en skyldighet att stödja där så behövs. Detta stöd måste oavsett vilken form det har i övrigt, respektera de enskilda människornas rättigheter och gemenskapernas egna kompetensområden. Hjälpen måste vara en hjälp till självhjälp, annars blir det ingen verklig hjälp.

Subsidiaritetsprincipen måste alltså vara ett aktivt verktyg för den nationella nivån i Sverige och bör ges en normerande roll. Just nu arbetar Ansvarsutredningen med att kartlägga ansvarsfördelningen inom den offentliga förvaltningen. Det är viktigt att Ansvarsutredningen i sitt analysarbete och i sina förslag tar hänsyn till subsidiaritetsprincipen.

Frågan om att grundlagsfästa subsidiaritetsprincipen har Kristdemokraterna väckt i en separat motion.

Maktdelning

En god demokratisk utveckling måste bygga på en klar maktdelning. Detta synsätt överensstämmer med den realistiska människosyn som säger att alla människor är ofullkomliga. Det måste alltså finnas klara spärrar mot maktmissbruk och maktkoncentration. Maktdelning innebär krav bl.a. på en effektiv lagprövningsrätt.

Det finns i dag en lagprövningsrätt inom den Europeiska unionen. EG-domstolen har rätt att pröva om nationell lagstiftning strider mot gemenskapernas fördrag. I Sverige måste dock ett beslut vara uppenbart i strid med grundlagen för att lagprövningsrätten skall kunna användas. Detta har i praktiken förvandlat lagprövningsrätten till en papperstiger.

Det finns därför goda skäl att genomföra en noggrann utredning kring lagprövningsrättens ställning i Sverige. Det har också riksdagen, bl.a. till följd av ett kristdemokratiskt initiativ, gett regeringen till känna. Frågan utreds nu av Grundlagsutredningen. Kristdemokraterna välkomnar att utredningen ska se

Fel! Okänt namn på

över hur en utvidgad lagprövningsrätt skall hanteras. Kristdemokraterna arbetar för att en särskild författningsdomstol skall ha denna kompetens.

Samhällets uppbyggnad

Kommunalt självstyre

Kommunal demokrati förutsätter kommunal självstyrelse. Det kommunala självstyret skall vara starkt och tydligt reglerad i grundlagen.

Tyvärr har statsmakten dålig respekt för det kommunala självstyret. Subsidiaritetsprincipen har inte fått det genomslag det borde ha fått. Regering och riksdag har genom lagstiftningen tydligt beskurit kommunernas handlingsfrihet genom olika rättighetslagstiftningar. Man har också i praktiken anvisat bestämda lösningar, t.ex. på barnomsorgsbehovet, utan att ge någon generell rätt för kommunerna att hantera ens sina egna medel på det sätt de önskar inom ramen för likställighetsprincipen.

Om man vill ha ett reellt kommunalt självstyre förutsätter det en kraftfull rättslig kompetens för kommunerna att utöva den. I grundlagen behövs därför bestämmelser om hur den kommunala beslutskompetensen skall utövas. För att sådana skrivningar skall ha rättsliga verkningar för förhållandet mellan stat och kommun krävs också en tydlig lagprövningsrätt, som garanterar att kommunerna kan hävda utövandet i sitt av grundlagen fastlagda kompetensområde gentemot regering och riksdag. På detta sätt blir den kommunala självstyrelsen ett uttryck för subsidiaritetsprincipen. Frågan om att grundlagsfästa en tydlig kommunal kompetens t.ex. genom en kommunalordning likt vår riksdagsordning beskrivs i motionen *Grundlagsfäst kommunal kompetens och andra grundlagsfrågor*.

Ett tydligare mandat för kommunerna skulle också leda till att öka intresset för det lokala arbetet och förbättra medborgarnas möjligheter att påverka politikens inriktning och utkräva politiskt ansvar.

Önskemål om delningar av kommuner för att få ökat medborgarinflytande bör tillmötesgåas om inte starka skäl talar emot. Andra former av medborgarinflytande kan utvecklas genom exempelvis brukarråd och byalag där de berörda kan ges inflytande i verksamheten.

Regionalt självstyre

Intresset för regionerna har bara ökat, inte minst sedan Sverige blev medlem av Europeiska unionen. Utvecklingsarbete och infrastruktur är två exempel på frågor som måste hanteras i allt större områden, men ändå med lokal förankring.

Ansvarskommittén utreder hela samhällsorganisationen, bl.a. frågan om den regionala indelningen och självstyrelsen. Här skall därför bara fastslås att Kristdemokraterna för den regionala nivån förespråkar direkta val. Ordningen

med de regionala samverkansorganen som nu finns och som bygger på indirekta val är enligt vår bedömning en otillräcklig lösning.

Utifrån kristdemokratiska ideologiska utgångspunkter har en av folket vald fullmäktigeförsamling alltid ett högre demokratiskt värde än en indirekt vald sådan församling. I dessa samverkansorgan är ofta endast de största politiska grupperingarna representerade. Det leder till ett demokratiskt underskott och en brist på viktiga perspektiv. Dessutom leder det till att det blir betydligt svårare att utkräva ansvar av politikerna. De sitter på sina kommuners mandat och uppträder därmed ofta som representanter utan något personligt ansvar.

Formerna för en fördjupad demokratisk förankring av det regionala utvecklingsansvaret bör därför för framtiden resultera i direktvalda regionfullmäktigeförsamlingar i alla landets regioner.

Valsystemet

Sverige har under lång tid utvecklat en demokratisk tradition. Varje demokrati riskerar dock att fastna i sina former. Varje maktstruktur tycks ha en inneboende tendens att söka konservera den egna strukturen. Även i Sverige har sådana tendenser utvecklat sig. En levande demokrati förutsätter en politisk öppenhet och en förmåga att låta nya opinioner bland folket ta sig nya uttryck. Rent historiskt har nya grupper som vuxit fram ofta inneburit en vitaliserad demokrati. Det är därför viktigt att debatten och initiativen kring vår författning hålls levande. Valsystemet är en viktig komponent i en god författning.

Valsystemet skall vara proportionellt och därmed utformat så att varje röst i princip tillmäts lika värde. Valhemligheten skall skyddas. Ett starkt inslag av personval bör finnas. Rösträtt skall tillkomma myndig svensk medborgare samt i kommunala val alla folkbokförda som uppnått svensk rösträttsålder. För att ge rimliga förutsättningar för en majoritet att bedriva en långsiktig politik skall mandatperioderna vid allmänna val vara fyraåriga.

4-procentsspärren

Man kan ha förståelse för att valsystemet inte alltför mycket skall uppmuntra till partibildningar utifrån opportunistiska vindar, men samtidigt är det viktigt att valsystemet inte diskriminerar nya politiska rörelser genom orimliga tröskelleffekter. Det måste finnas dynamik och möjlighet till vitalisering i det demokratiska systemet.

Kristdemokraterna anser att 4-procentsspärren vid fördelning av mandaten till riksdagen bör avvecklas, men eftersom valsystemet behandlas av Grundlagsutredningen avstår vi här från att yrka på ett sådant beslut. Det kan dock påpekas att man skulle slippa alltför kraftiga marginaleffekter i mandatfördelningen om nuvarande spärr på 4 % ersattes med t.ex. en intrappningsskala.

Fel! Okänt namn på

För partier är det ju viktigare att ha någon representation i parlamentet än att stå helt utanför.

Det är sant att små partigrupper i sig får svårt att greppa hela riksdagsarbetet och utskotten kan knappast ha högre ledamotstal än 17. Men det bör inte vara ett avgörande skäl mot en differentierad representation; även ett parti som erhållit ett lokalt mandat genom att passera 12-procentsspärren i valkrets har ju rätt till representation trots att man inte kan få utskottsrepresentation.

Proportionalitet i valen till kommunfullmäktige

Frågan om proportionella val i kommunfullmäktigeval har många gånger analyserats. Vid samtliga tillfällen har det kunnat konstateras att proportionaliteten i de kommuner som är valkretsindelade inverkat på mandatfördelningen så att ett eller flera partier erhållit fler eller färre mandat än vad proportionaliteten skulle ha givit.

I kommuner utan valkretsindelning (kommuner med färre än 24 000 röstberättigade) är valet i princip proportionellt. Däremot i de kommuner (79 kommuner vid 2002 års val) som är valkretsindelade med två eller fler valkretsar erhålls inte en proportionell fördelning av mandat i förhållande till respektive partis totala röststyrka i kommunen som helhet. Nuvarande system tar hänsyn endast till ”styrkan” i respektive valkrets, vilket i praktiken leder till att vissa partier gynnas och andra missgynnas mandatmässigt. Detta kan i sin tur leda till att en majoritet av väljarna i en kommun blir en minoritet i den valda församlingen.

Enligt vår mening bör även de kommunala valen ha ett proportionellt valsystem, med utjämningsmandat, som undanröjer ovan nämnda effekter. Problemet kan även lösas med annan lagstiftning avseende rätten till valkretsindelning i kommunerna. Dessa frågor är otillräckligt beredda och bör tas upp av Grundlagsutredningen i samband med att den ser över det kommunala valsystemet i övrigt.

Detta har vi utvecklat i en motion med anledning av proposition 2004/05:163 Ny vallag, och eftersom detta yrkande ännu ej behandlats av riksdagen avstår vi här från att upprepa det.

Rösträttsålder

Kristdemokraterna anser att rösträtten bör vara kopplad till myndighetsåldern. Sedan 1974 får alla som senast valdagen fyllt 18 år rösta. Kristdemokraterna tycker att sambandet mellan rösträttsålder och myndighetsålder skall finnas kvar. Det innebär också ett samband mellan rättigheter och skyldigheter. Den dagen man förvärvar nya rättigheter, förvärvar man samtidigt nya skyldigheter. Detta är bra.

Det finns dock en rimlighet i att tänka sig att de ungdomar som fyller 18 år samma år som val hålls kan få ett undantag från den annars fasta principen. Ungdomar som är födda samma år har i regel samma möjligheter att ta del av

Fel! Okänt namn på

undervisning om konstitution, om politiska ideologier och partiväsande. Någon åtskillnad kunskapsmässigt finns således inte mellan de på året tidigt respektive sent födda. Skälet för ett sådant undantag är att konsekvenserna för några få ungdomar blir att de tvingas vänta till 21, nästan 22, års ålder innan de får rösta.

Ungdomar bör ha rösträtt i de allmänna valen, alltså även i Europaparlamentsvalet, från och med det år man fyller 18 år. Detta bör ges regeringen till känna.

Personval

Det svenska valsystelet är ett partival med personvalsinslag. Personvalsinslaget med möjligheten för väljaren att sätta ett enda kryss på en valsedel har nu prövats i några val. I valet 2002 valde 26 % att personrösta i riksdagsvalet. Motsvarande medelvärde för landstings- och kommunfullmäktigevalen var 25 respektive 31 %. På grund av det relativt låga intresset för personval samt de höga spärrgränserna är det endast ett fåtal kandidater som blivit personvalda. Med en låg andel av väljare som utnyttjar möjligheten att personvalsrösta finns risk för att mer slutna grupper utnyttjar systemet för att få sina kandidater valda.

Det nuvarande systemet ger inte möjlighet för väljaren att ge en mer sammansatt bild av sina preferenser. En intressant möjlighet att vidga personvalet är att ge väljaren möjlighet att på valsedeln även ge uttryck för sina andra- och tredjehandskandidater. Eftersom Grundlagsutredningen ser över även inslaget av personval avstår vi här från att yrka på en förändring.

Ett ökat inslag av personval kan leda till en ökad känsla av samhörighet mellan väljare och valda samt öka intresset för de folkvalda församlingarna. Samtidigt aktualiserar debatten om personval en rad frågor som har med det svenska partiväsandets grundläggande natur att göra. Personvalet får inte ses som en universalmedicin för att öka valdeltagandet och minska politikerföraktet.

Dubbelvalsavveckling

Enligt vallagen går dubbelvalsavvecklingen till så att kandidat som blivit vald i två valkretsar ändå betraktas som vald i båda valkretsarna och ersättare utses utifrån listordning i den krets där personen dubbelvalsavvecklas. Om den kandidat som dubbelvalsavvecklats valdes med hjälp av personröster betyder det i praktiken att dennes personröster påverkar vem som erhåller mandatet, trots att det kan finnas en annan kandidat på en annan lista som erhållit fler röster.

För att undvika komplicerade och svårförutsägbara resultat av dubbelvalsavveckling bör reglerna ändras för hur mandat fördelas när någon dubbelvalsavvecklats. Särskilt komplicerat kan det bli i de fall ett parti har fler listor i en valkrets. Det rimliga är att när dubbelvalsavveckling sker bör man betrakta

Fel! Okänt namn på

den avvecklade som obefintlig och vanlig fördelning ske när mandat ska fördelas på person.

Vallagen bör därför ändras på följande sätt. När ett mandat blivit tillsatt på grundval av personligt röstetal, men där den som blivit vald tillträder ett mandat i en annan valkrets och således dubbelvalsavvecklas, skall mandatet tillträdas av den som erhållit det näst största personliga röstetalet. Om det inte finns någon kandidat som erhållit fler personliga röster än den i valet gällande spärrgränsen skall mandatet tillsättas enligt de regler som tillämpas när det inte finns någon personvald kandidat, alltså på grundval av valseدلarnas röstetal och framräknade jämförelsetal, utan avseende på från vilken lista den dubbelvalsavvecklade hämtats. Detta innebär att mandatet när det inte finns någon personvald tillsätts med en person från den eller de listor som fått flest röster i valkretsen. Riksdagen bör fastställa detta i samband med att vallagen antas.

Detta har vi utvecklat i en motion med anledning av proposition 2004/05:163 Ny vallag, och eftersom detta yrkande ännu ej behandlats av riksdagen avstår vi här från att upprepa det.

Folkomröstningsinstitutet

Det är av stor vikt att öka deltagandet i den lokala demokratin, inte minst för att erkänna det engagemang som medborgarna visar i olika frågor. Olika mötesplatser och rörelser utanför det organiserade representativa systemet måste ses som en positiv resurs i en levande demokrati. Det medborgerliga deltagandet i en process som leder fram till ett beslut kan vara betydelsefullt av flera skäl: dels är det viktigt att det ges möjligheter att påverka ett skeende också mellan valen vart fjärde år, dels kan det knappast vara av ondo att en fråga belyses av fler människor och från flera håll. Det är ju ett förfarande som vunnit stor acceptans i Sverige, exempelvis vid remissrundor till olika organisationer inför viktiga lagförslag.

Kristdemokraterna anser att folkomröstningar skall kunna användas både på nationell och på lokal nivå. Möjlighet skall finnas för en stark opinion att få gehör för önskemål om folkomröstning på kommunal, regional och nationell nivå.

Folkomröstningsinstitutet har av och till varit under debatt utifrån hur det politiska systemet hanterat resultaten från de rådgivande folkomröstningarna och utifrån det faktum att medborgares initiativ till lokala folkomröstningar sällan vunnit fullmäktiges gehör. Det är rimligt att en så pass viktig författningsfråga bereds i en parlamentarisk utredning. Behovet av en sådan parlamentarisk utredning kring folkomröstningsinstitutet har framförts i krav från Kristdemokraterna, och riksdagen har bl.a. därför begärt en sådan utredning. Den hanteras av Grundlagsutredningen varför vi avstår från att yrka på förändringar här.

Politiskt engagemang

Trots målsättningen om högre valdeltagande minskade deltagandet i 2002 års val till riksdag, kommun- och landstingsfullmäktige. Anslutningen till de politiska partierna minskar också. Stora grupper av befolkningen är i dag inte bara underrepresenterade i politiska församlingar utan mer eller mindre utestängda från att delta i det politiska arbetet. Om utvecklingen fortsätter utsätts den svenska demokratin för tydliga påfrestningar. Den samhällsgemenskap på vars grund det demokratiska systemet vilar kommer att urholkas. Det politiska utanförskapet som många känner måste motverkas, vilket förutsätter ett brett angreppssätt inom en rad politikområden.

Inte sällan förlorar sig det politiska samtalet och den politiska processen i att finna en gemensam lösning i kommittéer, sammanträden och möten, vilket riskerar att kväva mångas politiska engagemang och är en av orsakerna till de många avhoppet från politiska uppdrag i kommunernas fullmäktige och nämnder. I betänkandet Att vara med på riktigt – demokratiutveckling i kommuner och landsting (SOU 2001:48) konstaterades att tidsåtgången för förtroendeuppdrag har ökat. Den stora tidsåtgången är för många förtroendevalda i dag ett reellt problem och innebär att fritidspolitiker i allt mindre utsträckning kan fullgöra sina uppdrag på fritiden. Om fritidspolitiker i praktiken blir deltidspolitiker försvagas medborgarperspektivet i den kommunala beslutsprocessen. En sådan utveckling riskerar i sin tur att öka klyftan mellan de förtroendevalda och medborgarna.

Det är viktigt att människor från alla samhällets grupper och yrkeskategorier finns representerade i politiken. Det är viktigt att befolkningen avspeglas i dem som är beslutsfattare. Det är en legitimitetsfråga. I dag råder vad man skulle kunna kalla en snedrekrytering. Grupper med svag förankring i samhället är ofta inte representerade i t.ex. kommunernas beslutsfattande. Men även företagare, entreprenörer, företagschefer och anställda inom den privata sektorn är underrepresenterade. Det är ett ansvar för alla som är involverade att eftersträva att få alla samhällsgrupper engagerade i politiken.

Utformningen av ersättningsreglerna för politiskt förtroendevalda i kommuner och landsting kan påverka detta förhållande liksom hur vi organiserar det politiska beslutsfattandet. Men nog så viktigt är att den politiska världen erbjuder konkreta möjligheter att påverka sakfrågorna. När människor oavsett bakgrund upplever att de kan påverka är det också lättare att rekrytera nya förtroendevalda.

Vi efterlyser en analys av vilka åtgärder som skulle stimulera fler medborgare att delta och åta sig förtroendeuppdrag. Målsättningen måste vara att skapa bättre förutsättningar för fler medborgare att åta sig förtroendeuppdrag och därmed uppnå en bättre representativitet.

I dag finns ingen direkt lagparagraf som garanterar rätten för en valbar person att inneha ett offentligt politiskt förtroendeuppdrag i kommunala organ, landstingsorgan och riksdagsanknutna organ. Men eftersom det finns en rätt till ledighet för att utöva sådant uppdrag är det möjligen så att den rätten är underförstådd.

Fel! Okänt namn på

Eftersom lagen dock ger rätt till ledighet för utövande av politiska förtroendeuppdrag i kommunfullmäktige, landsting, riksdag och Europaparlament kan ju knappast ett sådant uppdrag heller innebära att "arbetstagaren grovt har åsidosatt sina åligganden mot arbetsgivaren".

Kan en arbetsgivare ändock genom hot eller vädjanden om indragen tjänst förmå enskilda personer att avstå från offentliga politiska uppdrag? Eller föreligger det en generell rätt att inneha sådana uppdrag?

Frågeställningen är av stort principiellt intresse, och några uppmärksammade fall på senare tid har aktualiserat frågan särskilt.

Kristdemokraterna anser att en utredning bör få i uppdrag att skapa en generell rätt att inneha offentligt politiskt uppdrag och specificera de eventuella undantag som behöver göras. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utveckla den demokratiska professionalismen

I Demokratiutredningens slutbetänkande återfinns ett centralt resonemang om tjänstemännen i den offentliga förvaltningen. De befinner sig i skärningspunkten mellan att å ena sidan förverkliga demokratiska värden såsom politisk demokrati, rättssäkerhet och offentlig etik och att å andra sidan ta hänsyn till ekonomiska värden som rationalitet, produktivitet och effektivitet. Varje offentligt system måste vårda denna helhet. Utredningen slår fast vikten av myndigheternas självständighet, vikten av att tjänstemännen inte hänger sig åt egen lobbyverksamhet och på andra sätt propagerar för den egna verksamhetens expansion och att det utvecklas ett offentligt etos. De offentliga tjänstemännens centrala roll för att värna demokratin, bidra till tydlighet i rollfördelningen gentemot förtroendevalda och stärka den enskildes rättssäkerhet poängteras i utredningen.

Det är således nödvändigt att det ständigt förs en diskussion om den offentliga förvaltningens roll i en levande demokrati. Därför måste staten och kommunerna som arbetsgivare fortlöpande värna om att skapa sådana arbetsförhållanden att tjänstemännens integritet och självständighet tas till vara och uppmuntras. Under senare år har flera saker uppdragats som går i motsatt riktning. Det gäller växande tystnad på arbetsplatser i rädsla för repressalier, höga tjänstemäns omfattande bisysslor och ett omfattande utnämningförfarande på politiska grunder.

Samtidigt som alla privata företag med självaktning talar om behovet av etik i företagen och en gemensam företagskultur saknas en motsvarande myndighetskultur i den offentliga förvaltningen. Staten verkar ha en allt otydligare idé om vilka beteenden och mål som skall präglade statsförvaltningen.

Under senare år har det vuxit fram allt fler myndigheter vars främsta uppgift egentligen inte är att verkställa av statsmakterna fattade beslut, dvs. det som myndigheter traditionellt sett är inrättade för. Det mer eller mindre uttalade syftet är att ägna sig åt opinionsbildning och att skapa debatt. Förekomsten av de nya opinionsbildande myndigheterna bidrar till att göra rollfördel-

ningen mellan folkvalda politiker å ena sidan och verkställande tjänstemån å den andra otydlig. Detta kan i förlängningen bli ett problem för demokratin. Vi menar att den opinionsbildande rollen främst bör fyllas av folkvalda politiker, fristående föreningar och organisationer i det civila samhället, inte av statliga myndigheter och deras tjänstemån. Frågan om de nya opinionsbildande myndigheternas roll bör därför noggrant analyseras och utredas. Detta bör ges regeringen till känna.

Orimliga konsekvenser av formellt regelverk

En utgångspunkt i politiken skall vara att i alla avseenden göra medborgarnas vardag så enkel som möjligt. Huvuduppgiften borde vara att göra livet lättare att leva. Samtidigt ökar antalet lagar och andra regler som påverkar medborgarnas vardagsliv, både i omfattning och i antal. Många människor känner inte till lagstiftningen eller har svårt att förstå regler och bestämmelser. Många gånger är det heller inte självklart vart man skall vända sig för att få information eller svar på frågor som rör lagar och regler.

Ibland kan en enskild drabbas på ett sådant sätt av formella regler och lagstiftning att det knappast varit i överensstämmelse med syftet bakom regelverken eller lagen. Det normala förhållningssättet inom förvaltningen är att vidta de åtgärder som framgår av det formella regelverket även om det leder till att enskilda drabbas av orimliga konsekvenser.

Det skulle alltså behövas någon form av återkoppling mellan de verkställande tjänstemånerna och de som formulerat regelverk och/eller lagar på området. Regeringen bör återkomma med förslag för att minimera riskerna med att den enskilde drabbas av orimliga konsekvenser av formella regelverk. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Stockholm den 5 oktober 2005

Helena Höij (kd)

Ingvar Svensson (kd)

Peter Althin (kd)

Yvonne Andersson (kd)

Tuve Skånberg (kd)

Olle Sandahl (kd)

Ingemar Vänerlöv (kd)